

datum

17 april

2019

Beknopt Bemalingsadvies

Van Breestraat 163 te Amsterdam

status : definitief

versie : 1

opdrachtgever

mevr. R. le Belle en

dhr. C. van As

Weteringschans 41B

1017RW Amsterdam

Adviseur

Loots Grondwatertechniek

ing. Erik Loots

erik@lootsgwt.com

+31 (0) 6 533 92 188

kenmerk

10711518B.2

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
1 Inleiding.....	2
2 Situatieanalyse project	3
2.1 Project: afmetingen en fasering	3
2.2 Project: bodemopbouw	3
2.3 Project: grondwater.....	4
2.4 Project: omgeving	6
3 Maatregelen stabiliteit grondwater.....	7
3.1 Maatregelen: verticaal evenwicht	7
3.2 Maatregelen: hydraulische grondbreuk.....	7
3.3 Maatregelen: piping	8
4 Grondwaterbeheersing implementatie.....	9
4.1 Grondwaterbeheersing: methode	9
4.2 Grondwaterbeheersing: omgevingsbeïnvloeding	10
4.3 Grondwaterbeheersing: wetgeving, onttrekking en lozing	11
5 Aanbevelingen, actieprogramma	13
5.1 Risicocheck	13
5.2 Aanbevelingen: onderzoek en/of monitoring	13
5.3 Aanbevelingen: uitvoering	14
5.4 Aanbevelingen: overige raakvlakken.....	15
5.5 Actieprogramma	15
Gebruikte literatuur en bronnen.....	16
Bijlage 1 – Algemene voorwaarden rapport	17
Bijlage 2 – Methode van bepalen van benodigde data	18
Bijlage 3 – (input) Grondwaterberekeningen/-model	19
Bijlage 4 – Tekeningen project.....	20
Bijlage 5 – Grondonderzoeken	21
Bijlage 6 – Grondwater eigenschappen.....	22

1 Inleiding

Een ontwerp voor het project “Van Breestraat 163 te Amsterdam” is gemaakt door Pieter Kok. Door het toepassen van een tijdelijke grondwaterstand verlaging wordt het mogelijk een nieuwe kelder met een goede fundering en levensduur aan te leggen.

Bij het toepassen van een bemaling wenst de opdrachtgever duidelijkheid op het gebied van geotechniek en grondwater: namelijk hoe de grondwaterstand verlaagd zou worden, welke consequenties dat zou hebben voor de omgeving en welke overheidsnormen van toepassing zijn bij deze werkwijze. Helderheid op deze punten is van belang, de opdrachtgever wenst in september dit jaar een verantwoorde beslissing over de aanleg van de fundering en kelder te kunnen nemen.

Doel van rapport

Het doel van dit rapport is het presenteren van de benodigde maatregelen om de grondwaterstand op de locatie te beheersen tijdens de bouw. Hierbij wordt rekening gehouden met de belangen van derden met oog op belendingen en schades in de nabije omgeving.

Op basis van de uitgangspunten ontvangen van de opdrachtgever, algemeen gehanteerde normen zoals Eurocode (1) en SBR-richtlijnen (2) (3) en lokaal grondonderzoek zijn de mogelijkheden voor grondwater te beheersen onderzocht.

Leeswijzer

Algemene lezer: Om de hoofdvraag van dit rapport te beantwoorden, wordt eerst in hoofdstuk 2 beschreven welke projectdimensies zijn gebruikt en welke bodemopbouw, grondwaterstanden en objecten in de omgeving zijn gevonden. Het derde hoofdstuk beschrijft de benodigde grondwater maatregelen voor een stabiele bouwput. Conclusies over de methode die het meest geschikt is om het grondwater te beheersen tijdens de bouw zijn opgenomen in hoofdstuk 4. Tot slot zijn in hoofdstuk 5 de aanbevelingen opgenomen om de risico's te beheersen tijdens de bouw.

Technische data voor specialisten: Voor uitgebreide details met betrekking tot rekenparameters wordt verwezen naar bijlage 2, 3, 4, 5 en 6. In bijlage 2 kunt u vinden hoe de parameters zijn gevonden of bepaald. In bijlage 3 staan de rekenparameters samengevat. In bijlage 4 kunt u tekeningen vinden van het project en omgeving. In bijlage 5 zijn de grondonderzoeken bijgevoegd en tot slot in bijlage 6 is de grondwaterstand data bijgevoegd.

De algemene voorwaarden van dit rapport zijn bijgevoegd in bijlage 1.

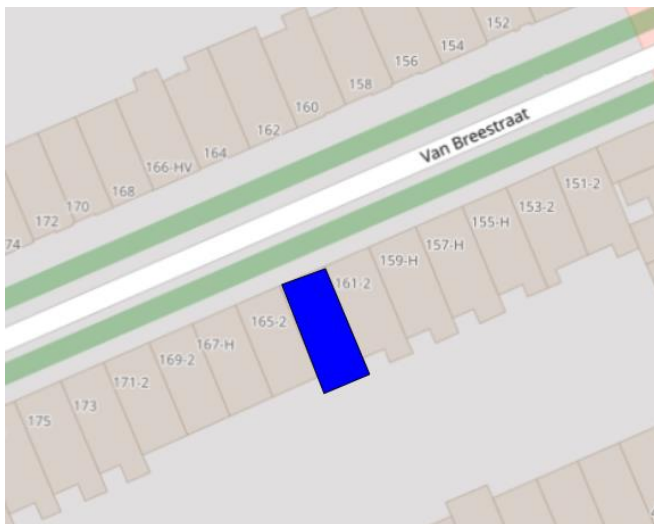
2 Situatieanalyse project

Voor een optimale beoordeling van grondwaterbeheersing maatregelen is het criterium een zo goed mogelijk begrip van de volgende parameters: de projectafmetingen, de fasering, de bodemopbouw, de grondwater eigenschappen en tot slot de aanwezige objecten en belendingen in de omgeving. Dit hoofdstuk geeft inzicht welke uitgangspunten zijn gebruikt, door deze vast te stellen kunnen berekeningen worden uitgevoerd.

In bijlage 2 is samengevat waar de data is afgeleid.

2.1 Project: afmetingen en fasering

Het project is opgedeeld in onderdelen met een verschillende bouwtijd en/of afmeting. De onderdelen zijn weergegeven in tabel 2.1 en de onderstaande figuur. Voor het gebruik van het bemalingsadvies dient worden gecontroleerd of deze uitgangspunten nog overeenkomen met de laatste uitgangspunten. De bemalingsperiode is ingeschat. Voor een stabiele bouwputbodem is gekozen om de grondwaterstand tot 0,3 m onder ontgravingsniveau te verlagen.

Figuur 1 – projectlocatie (blauw)

Tabel 2.1

onderdeel	lengte [m]	breedte [m]	ontgravings- diepte [m+NAP]	damwand punt [m+NAP]	bemalings-duur [dagen]	ontwaterings- diepte* [m]
aanbrengen damwanden	15,5	6,4	-0,5~-1,4	geen	14~28	0
grondverbetering	15,5	6,4	-2,8	-3	5~7	0,3
aanbrengen werkvloer	15,5	6,4	-2,5	-3	7~14	0,3
kelderbouw	15,5	6,4	-2,4	-3	50~100	0,3

In bijlage 4 is de tekening op origineel formaat bijgevoegd.

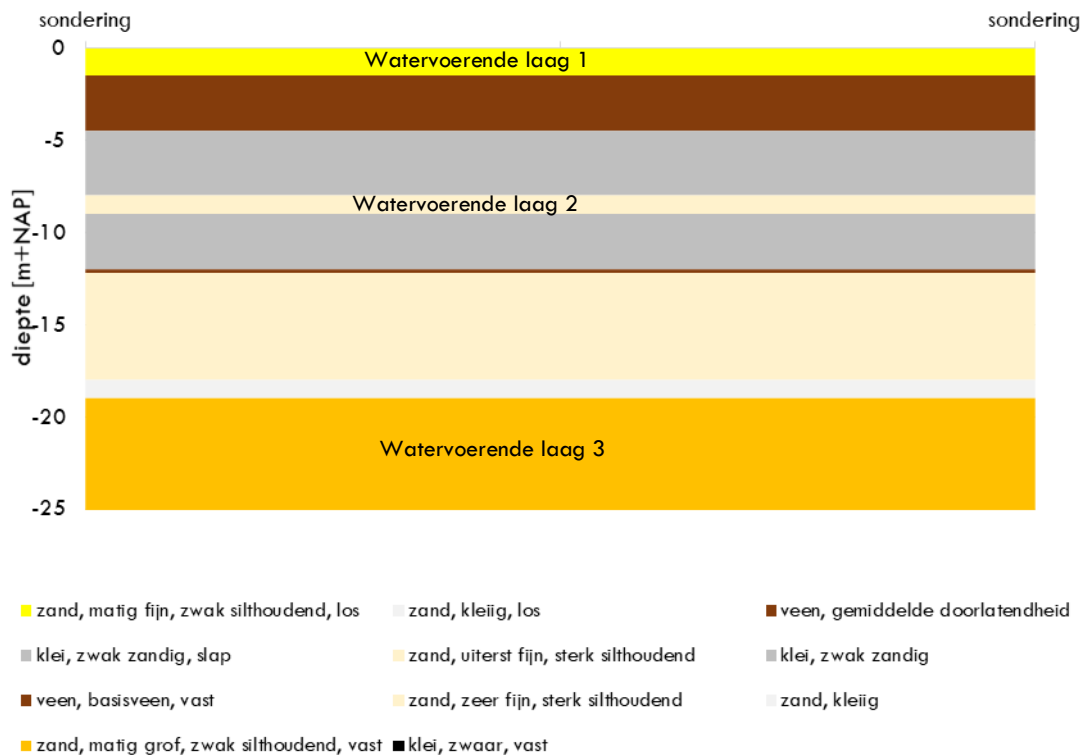
2.2 Project: bodemopbouw

De bodemopbouw is een parameter welke is ingeschat op basis van diverse onderzoeken. Zie de gebruikte literatuur en bronnen welke bodemonderzoeken gebruikt zijn voor deze analyse. De bodemopbouw betreft een schematisatie, ofwel een interpretatie van de data. Voor dit project is gekozen te rekenen met een conservatieve inschatting van bodemopbouw parameters.

Dit betekent dat voor elke berekening het minst gunstige bodemprofiel is gehanteerd nabij het object of onderdeel.

In de onderstaande figuur is de schematische bodemopbouw weergegeven.

GRAFIEK: doorsnede bodem

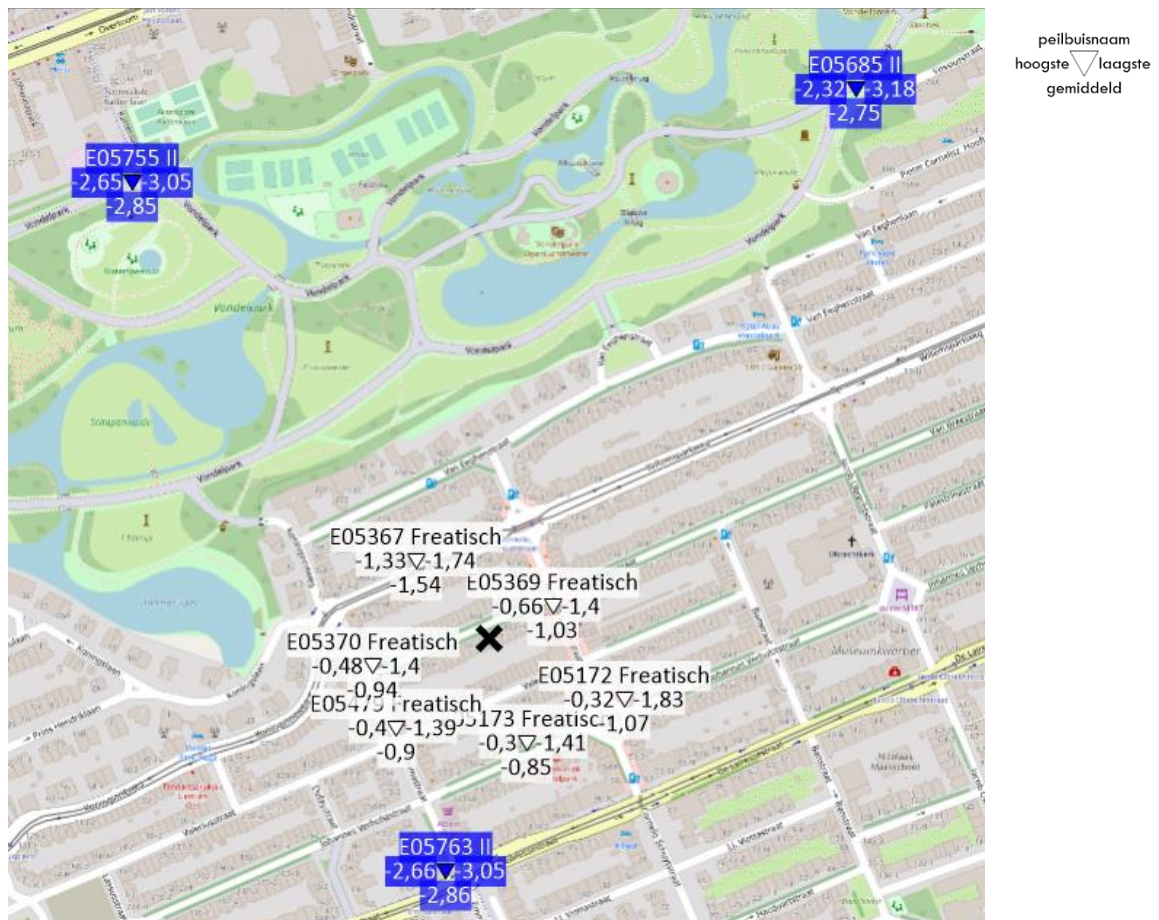

In bijlage 5 zijn (enkele) bodemonderzoeken toegevoegd.

2.3 Project: grondwater

De grondwater eigenschappen bestaan uit grondwaterstanden en grondwaterkwaliteit. De grondwaterstanden zijn bepaald per watervoerende laag, de grondwaterstand kan namelijk verschillend zijn afhankelijk van de diepte op een locatie.

De grondwaterkwaliteit is bepaald, de grondwaterkwaliteit bepaald voor een deel de bemalingskosten. Zo is grondwater met een hoge verontreinigingsgraad goed voor hoge verontreinigingsheffing en/of zuiveringsheffing. Daarnaast is bij een hoog ijzergehalte sprake van zuiveringskosten.

Figuur 2 - grondwaterstand t.o.v. NAP (wit = freatisch/watervoerende laag 1, blauw = watervoerende laag 3)

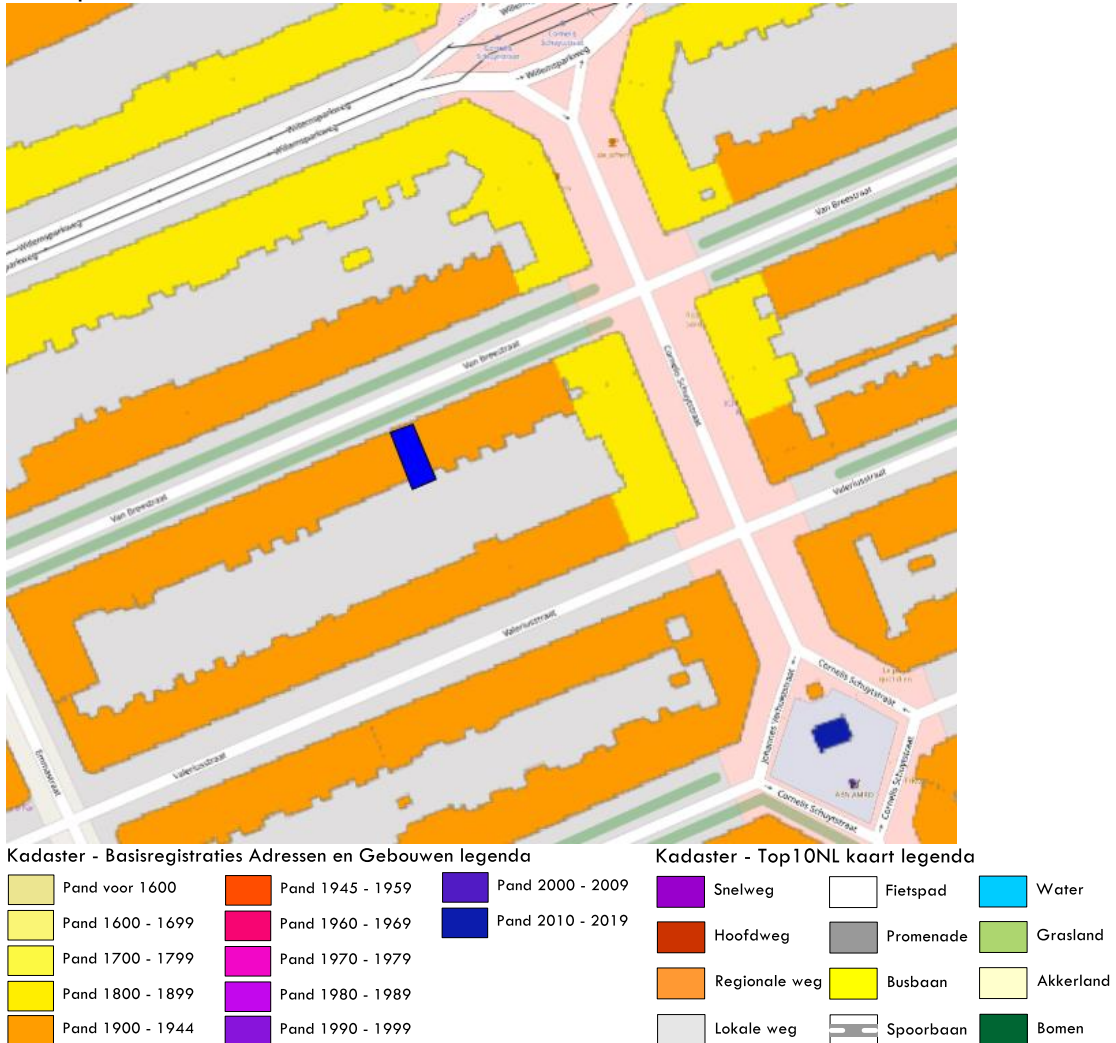
In figuur 2 zijn de gemiddelde grondwaterstanden bijgevoegd. Opgemerkt wordt het volgende:

- Rekenwaarde grondwaterstand watervoerende laag 1 is bepaald met E05369. De gemiddelde grondwaterstand is NAP – 1,03 m. De grondwaterstand fluctueert tussen NAP – 0,66 m en NAP – 1,4 m;
- Grondwaterstand watervoerende laag 2 is onbekend, gerekend wordt een grondwaterstand welke 0,1 m lager is dan de rekenwaarde in watervoerende laag 1;
- Rekenwaarde grondwaterstand watervoerende laag 3 is bepaald met E05763. De gemiddelde grondwaterstand is NAP – 2,86 m. De grondwaterstand fluctueert tussen NAP – 2,66 m en NAP – 3,05 m.

In bijlage 6 zijn de grondwater eigenschappen bijgevoegd.

2.4 Project: omgeving

Tot slot is de omgeving samengevat, met de omgeving wordt bedoeld de objecten en activiteiten welke beïnvloed kunnen worden door de bemaling maatregelen op de projectlocatie. Iedere watervoerende laag heeft een maatgevende reikwijdte, deze maat is de maximale theoretische afstand waar grondwater beïnvloed kan worden door een onttrekking. De onderstaande figuur 3 geeft een overzicht van de omgevingsfactoren in de theoretische reikwijdte van 70 m.

Figuur 3 – Alle objecten in de omgeving

Hieronder een korte samenvatting per onderdeel:

- “Beleningen”: beleningen zijn gebouwd in de periode voor 1900 tot en met circa 1944. Verwacht wordt een houten paalfundering bij de beleningen. Vanaf 40 m afstand zijn beleningen welke aangelegd zijn voor 1900;
- “Grondwatergebruikers”: geen grondwatergebruikers in watervoerende laag 1;
- “Natuur (natura-2000)”: geen beschermde natuur aanwezig rondom de projectlocatie binnen reikwijdte bemaling;
- “(Archeologische) monumenten”: rijksmonumenten zijn buiten invloedssfeer bemaling > 90 m afstand;
- “Algemene kaart (top 10 NL)”: gelegen in centrum Amsterdam, gracht buiten invloedssfeer bemaling;
- “Landbouw in omgeving”: geen landbouw binnen reikwijdte bemaling;
- “Bodemloket (verontreinigingen bodem)”: geen bijzonderheden aanwezig.

3 Maatregelen stabiliteit grondwater

Bij werkzaamheden beneden de grondwaterstand kunnen verschillende soorten faalmechanismen optreden. Er zijn drie faalmechanismen uitgewerkt in dit hoofdstuk, geconcludeerd wordt welke maatregelen in aanmerking komen. Op basis daarvan vindt een keuze van grondwaterbeheersing methode plaats in hoofdstuk 4.

Voor de gedetailleerde berekeningen wordt gewezen naar bijlage 3.

3.1 Maatregelen: verticaal evenwicht

Het verticaal evenwicht van een bouwput wordt verstoord door een ontgraving. Dit kan wanneer een slecht doorlatende laag gelegen is boven een watervoerende laag, in dit geval zal het verticaal evenwicht worden verstoord op het moment dat de grondwaterdruk in de watervoerende laag groter is dan de neerwaartse druk geleverd door de massa van de slecht doorlatende laag (en de lagen erboven). Door ontgraven neemt de massa snel af, bij een gelijke grondwaterdruk zal het verticaal evenwicht worden verstoord vanaf een bepaald ontgravingsniveau. Bij het verliezen van verticaal evenwicht kan een bodemlaag omhoog komen of de laag kan scheuren en vervolgens zal water in de ontgraving terecht komen.

In tabel 3.1 is per watervoerende laag de 'kritieke grondwaterstand' samengevat. Tijdens de werkzaamheden moet de grondwaterstand in de watervoerende lagen gelijk of (tot 0,3 m) lager zijn dan de kritieke grondwaterstand.

Tabel 3.1

verticaal evenwicht per onderdeel	veiligheidsfactor watervoerende laag 1 (WVL1)	WVL1 kritieke grondwaterstand [m+NAP]	WVL1 conclusie	veiligheidsfactor watervoerende laag 2 (WVL2)	WVL2 kritieke grondwaterstand [m+NAP]	WVL2 conclusie	veiligheidsfactor watervoerende laag 3 (WVL3)	WVL3 kritieke grondwaterstand [m+NAP]	WVL3 conclusie
aanbrengen damwanden	0 (0)	-1,4	freatisch	1,23 (1,3)	1,08	geen	1,7 (1,73)	4,31	geen
grondverbetering	0 (0)	-3,1	freatisch	1,07 (1,13)	-0,08	geen	1,63 (1,66)	3,61	geen
aanbrengen werkvloer	0 (0)	-2,8	freatisch	1,13 (1,19)	0,36	geen	1,66 (1,69)	3,94	geen
kelderbouw	0 (0)	-2,7	freatisch	1,16 (1,22)	0,54	geen	1,67 (1,71)	4,08	geen

Conclusie eerste opbarstniveau NAP – 8 m

Er zijn geen maatregelen noodzakelijk in watervoerende laag 2 ten behoeve van het verticaal evenwicht ter plaatse van het eerste opbarstniveau.

Conclusie tweede opbarstniveau NAP – 12,2 m

Er zijn geen maatregelen noodzakelijk in watervoerende laag 3 ten behoeve van het verticaal evenwicht ter plaatse van het eerste opbarstniveau.

3.2 Maatregelen: hydraulische grondbreuk

Hydraulische grondbreuk is vergelijkbaar met het verticaal evenwicht faalmechanisme, het verschil is dat hydraulische grondbreuk optreedt in een watervoerende laag. Hydraulische grondbreuk treedt op wanneer de grondwaterdruk hoger is dan de korrelspanning, in dit geval gaan korrels drijven (drijfzand) en in het geval van een bemaling en ontgraving stromen de korrels (drijfzand) de bouwput in met als gevolg gevaarlijke situaties en (lokaal) forse maaiveldaling.

Conclusie

Omdat verticale (dam)wanden worden toegepast is een controle op hydraulische grondbreuk uitgevoerd. Uit dit onderzoek blijkt dat bij de kelder waterremmende damwanden tot NAP – 3 m wenselijk zijn.

Het is belangrijk de grondwaterstand beneden het ontgravingsniveau te houden. In geval van calamiteiten (wanneer de grondwaterstand hoger is dan het ontgravingsniveau) kan gekozen worden de sleuf stabiel te houden door water in de sleuf te laten lopen tot en met het grondwaterniveau.

3.3 Maatregelen: piping

Tot slot is het faalmechanisme piping beschouwd, dit faalmechanisme ontstaat door de aanwezigheid van oppervlaktewater. Wanneer piping optreedt ontstaat een kanaal in de bodem “pijp” tussen de ontgraving en het oppervlaktewater. In dit geval zal het oppervlaktewater zeer snel de bouwput in stromen met vaak transport van gronddeeltjes (maaiveldddaling mogelijk in de omgeving).

Conclusie

Piping kan niet optreden door het ontbreken van oppervlaktewater nabij de ontgraving, zie tekening 5 in bijlage 4. Piping treedt alleen op bij oppervlaktewater welke in verbinding staat met de maatgevende watervoerende laag.

4 Grondwaterbeheersing implementatie

In dit hoofdstuk wordt de methode van uitvoering grondwaterbeheersing besproken. De risico's met betrekking tot de omgeving (faalkosten en -kans) zijn beschouwd in de tweede paragraaf. Tot slot wordt geconcludeerd of de grondwaterbeheersing vergunningsplichtig is en in welk termijn een formeel toestemming van de overheid verwacht kan worden.

Voor de gedetailleerde berekeningen en modelinput wordt gewezen naar bijlage 3.

4.1 Grondwaterbeheersing: methode

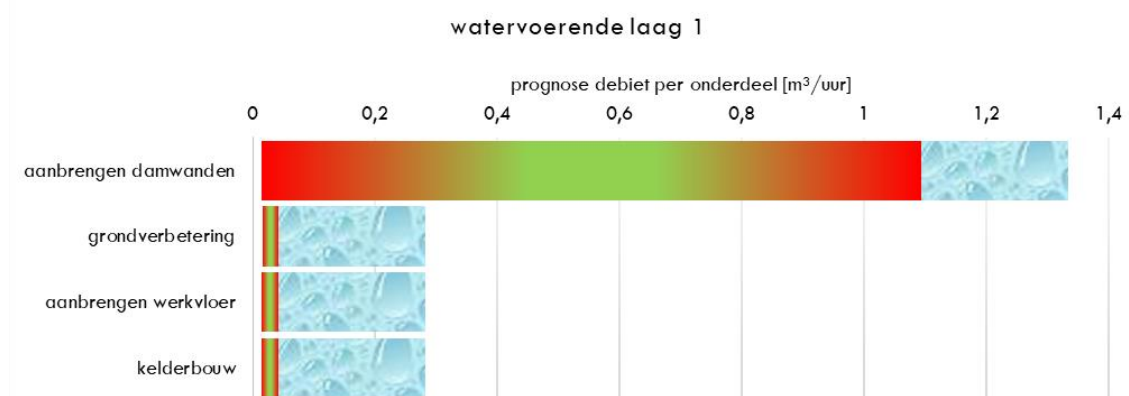
De methode om grondwater te beheersen is in deze paragraaf weergegeven per onderdeel en/of per watervoerende laag.

Bij bemaling is minimalisatie van de grondwateronttrekking door het toepassen van aangepaste bouwtechnieken en zorgvuldige planning van de uitvoering van werkzaamheden een absolute noodzaak. Iedere aanvraag voor bemaling wordt hierop getoetst door Waterschap, deze paragraaf onderbouwd de gekozen methodes.

Debiet

Per onderdeel zijn er meerdere debietberekeningen uitgevoerd ter bepaling van de bandbreedte. De bandbreedte van het debiet is het bereik tussen het minimaal en maximaal berekende debiet. De bandbreedte wordt bepaald door meerdere debietsberekeningen voor elk onderdeel uit te voeren (met variabele doorlatendheid van de bodem en variabele grondwaterstanden).

In de onderstaande grafieken is per onderdeel en per watervoerende laag de bandbreedte van het stationaire debiet weergegeven, groen in de grafieken is de prognose (verwachting), rood kan optreden (hiermee dient rekening gehouden te worden). In lichtblauw (met druppels) is het effect van extreme neerslag op het debiet weergegeven in de grafiek "watervoerende laag 1". Tot slot is er een kleine kans (<5% dat het debiet hoger is dan de bovengrens). Zie bijlage 3 voor de berekening details.

Waterbezwaar totaal (prognose)

Het debiet is ingeschat op circa 0,01 à 1,4* m³/uur tijdens de werkzaamheden, bij extreme neerslag (58mm/dag) zal het debiet tijdelijk met 0,24 m³/uur toenemen. Bij een uitvoeringsperiode van totaal 150 dagen resulteert dit in een totaalvolume van circa 60 m³ à 900 m³. Omdat de debietmeter 5% mag afwijken is gekozen de bovengrens van het totaalvolume te verhogen met 5%, ofwel de bovengrens is 945 m³.

*Tijdens het aanbrengen van de damwanden kan onder extreme omstandigheden, in niet-stationaire fase, het debiet hoog zijn. Dit komt doordat hemelwater de grondwaterstand sterk kan verhogen (volgens peilbuismeetreeksen). Echter na enkele dagen bemalen wordt een sterke

reductie van het debiet verwacht. Nadat de damwand geplaatst is wordt een relatief klein debiet verwacht ($< 0,5 \text{ m}^3/\text{uur}$).

m ³ per uur	m ³ per etmaal	m ³ per maand	m ³ per kwartaal	m ³ per jaar	m ³ totaal	totale duur
1,7	30	790	860	945	945	150

Methode

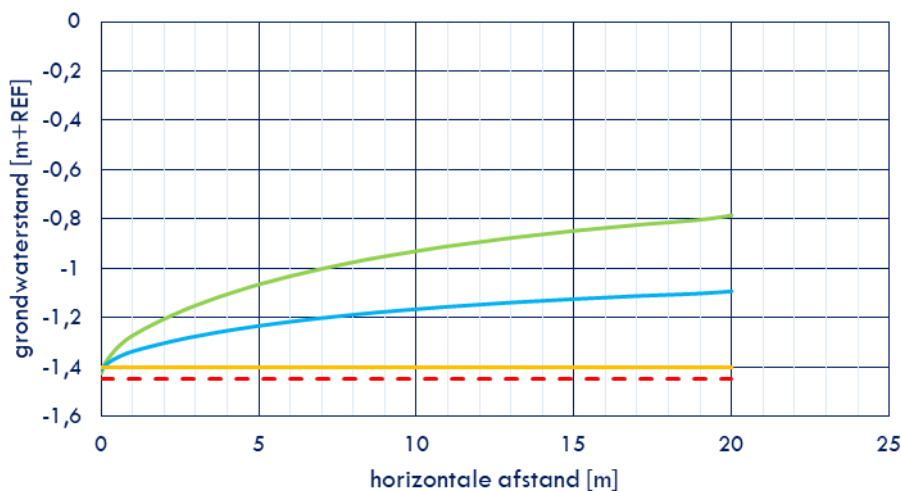
De bemaling bestaat uit een open bemaling (klokpomp) in een gesloten bouwput, waarbij de geperforeerde bemalingselementen (drains) worden afgesteld op 0,3 m onder het ontgravingniveau. Voor het lozingspunt (riool) wordt een zandvanger geplaatst.

4.2 Grondwaterbeheersing: omgevingsbeïnvloeding

Deze paragraaf geeft een beeld van de verwachte grondwatersituatie tijdens de werkzaamheden. De minimalisatie van de grondwateronttrekking betekent dat invloed op de omgeving voor zover mogelijk beperkt is (binnen de projectgrenzen besproken in de inleiding).

Grondwaterstand tijdens aanbrengen damwanden

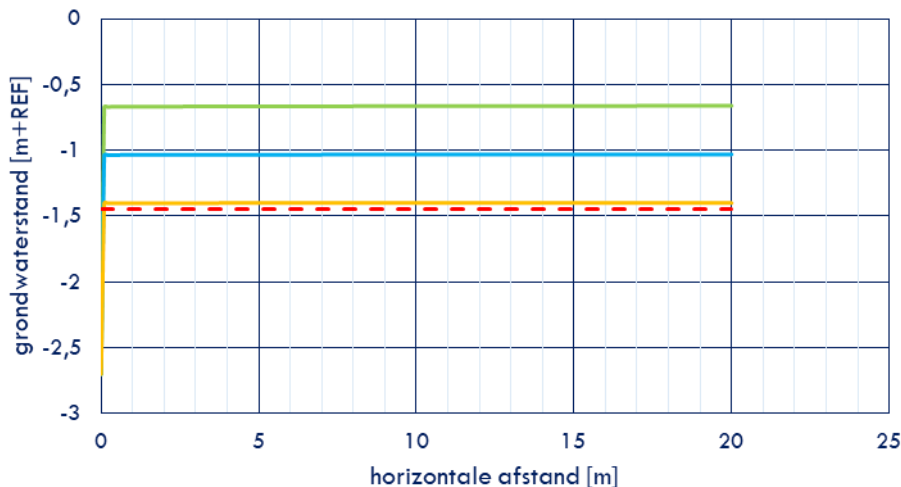
Tijdens het aanbrengen van de damwanden zal de grondwaterstand verlaagd worden tot NAP – 1,4 m maximaal, deze grondwaterstand is boven de natuurlijk laagste grondwaterstand. Dit betekent dat in een droge periode (met natuurlijk lage grondwaterstand) geen bemaling noodzakelijk is tijdens het aanbrengen van de damwanden. Alleen bij neerslag of een natuurlijk hogere grondwaterstand is een bemaling noodzakelijk in deze fase. In de onderstaande grafiek is de verwachte verhanglijn weergegeven.

Grondwaterstand na aanbrengen damwanden

Nadat de bouwput rondom in de damwanden staat (met damwandpunt 0,5 m in waterremmende laag NAP – 3 m) dan zal de grondwaterstand buiten de damwand beperkt verlagen door de waterremmende eigenschappen van de damwand. Verwacht wordt bij een geohydrologische damwand lekweerstand van 100 dagen dat de grondwaterstand minder dan $0,05^*$ m zal zakken buiten de damwand. In de onderstaande grafiek is de verwachte verhanglijn weergegeven.

*Indien damwanden lek zijn kan de grondwaterstand meer zakken dan berekend. Monitoring is daarom wenselijk. Indien de grondwaterstand buiten de bouwput meer zakt dan berekend dan dient de aannemer (grond)water buiten de damwand in de bodem te infiltreren.

Effect op belendingen

Door de toepassing van waterremmende damwanden op het moment dat de ontgraving beneden de natuurlijk laagste grondwaterstand zal zijn wordt verwacht dat de houten paalfundering van de belendingen niet beïnvloed worden door de werkzaamheden. Daarnaast wordt er geen maaiveldaling verwacht door de grondwaterstandsverlaging.

Beheersing grondwaterstand omgeving

Damwanden kunnen in de praktijk lek zijn, om dit te controleren worden twee peilbuizen (tuin en straatzijde) geplaatst en de grondwaterstand moet dagelijks worden gecontroleerd. Indien de grondwaterstand in de peilbuizen te laag is dan moeten de volgende stappen worden ondernomen:

1. Controleren of de grondwaterstand meting juist is;
2. Damwanden controleren op lekkage, indien lekkage aanwezig is dan deze verhelpen;
3. Indien geen lekkage aanwezig dan (grond)water buiten de damwand in de bodem infiltreren.

4.3 Grondwaterbeheersing: wetgeving, onttrekking en lozing

Tot slot zijn in dit hoofdstuk de grondwaterbeheersing maatregelen getoetst aan de geldende wetgeving (ten tijde van opstellen rapport). Het is opgedeeld in twee onderdelen het onttrekken van grondwater uit de bodem en het lozen van (grond)water.

Onttrekking

Onttrekking wetgeving houdt in de wetten welke van toepassing zijn bij het oppompen van grondwater uit de bodem voor een bouwput. Het project is meldingsplichtig bij het Waterschap, verwacht is een debiet gelijk of kleiner dan 10 m³/uur en bemalingsperiode korter dan 6 maanden. Dit proces kan worden opgestart door het project in te voeren op omgevingsloket.nl, u dient dit bemalingsadvies bij te voegen als bijlage.

Lozing

Lozing wetgeving houdt in de wetten welke van toepassing zijn bij het lozen van grondwater uit de bodem voor een bouwput. De wetgeving is sterk afhankelijk van de locatie en lozingsroute, de melding en/of vergunning kan worden aangevraagd via omgevingsloket.nl. Bij lozingen op het riool en/of oppervlaktewater moet rekening gehouden worden met de zuiveringsheffing en/of verontreinigingsheffing, deze wordt verrekend door middel van vervuilingseenheden.

Vervuilingseenheden parameters

Het aantal vervuilingseenheden wordt bepaald op basis van de grondwaterkwaliteit en ligt meestal tussen 0,001 à 0,003 VVE/m³. Door lozen van grondwater op oppervlaktewater of riool zullen vaste stoffen in deze stelsels terecht komen. Het aantal kg van deze stoffen zal moeten worden verwijderd door het waterschap. De kosten voor het verwijderen berekenen waterschappen met behulp van vervuilingseenheden. Om te bepalen hoeveel vervuilingseenheden in het grondwater zitten kan een steekproef worden uitgevoerd, met deze meting kan het aantal vervuilingseenheden per volume worden bepaald.

Voor het berekenen van vervuilingseenheden project en kostenprognose: parameters afgeleid uit verontreinigingsheffing waterschap: Chemisch zuurstof verbruik, Ammoniumstikstof en organisch gebonden stikstof, Chloride, Sulfaat, Arseen, Kwik, Cadmium, Fosfor, Chroom, Koper, Lood, Nikkel en Zink.

5 Aanbevelingen, actieprogramma

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gesommeerd welke bijdragen aan het bereiken van de doelstelling. Ten eerste worden de zwakke punten welke geïdentificeerd zijn opgesomd in de risicocheck, opgevolgd in de tweede paragraaf met aanbevelingen om deze zwakke punten te beheersen.

In de derde paragraaf worden aanbevelingen gegeven van algemene aard tijdens en vooraf de uitvoering. Het betreffen praktische aanbevelingen welke grondwater en omgevingsbeïnvloeding zo goed mogelijk beheersbaar maken.

Tot slot is het actieprogramma met daarin een overzichtelijk stappenplan voor het vervolg van het project.

5.1 Risicocheck

Bij het uitvoeren van berekeningen van maatregelen ten behoeve van grondwater beheersing wordt gewerkt met ingeschatte parameters. Deze parameters zijn met de grootst mogelijke nauwkeurigheid bepaald, het gevolg is dat gerekend wordt met conservatieve inschattingen en veiligheidsfactoren (1). In deze paragraaf zijn belangrijkste risico's (zwakke punten) samengevat welke geïdentificeerd zijn tijdens dit onderzoek:

- Werkwijze heeft invloed op de omgevingsbeïnvloeding van de bemaling. Een langere sleuflengte en/of bemalingsduur zal in de omgeving een groter effect op grondwaterstand verlaging veroorzaken;
- De damwanden een belangrijk onderdeel van de waterhuishouding. De damwanden moeten voldoende diep zijn en waterremmende eigenschappen hebben. Indien damwanden minder diep of lek zijn dan zal de grondwaterstand in de omgeving meer zakken dan verwacht;
- Bij toepassing van bronbemaling dient rekening gehouden te worden met het behoud van de bomen en struikgewas. Bij (extreem) droge weersomstandigheden kan er schade ontstaan in het groeiseizoen.

5.2 Aanbevelingen: onderzoek en/of monitoring

In deze paragraaf worden de aanbevelingen uiteengezet welke worden geadviseerd op basis van de risicocheck in de vorige paragraaf. De aanbevelingen zijn bedoeld om de risico's te beheersen welke zijn toegewezen aan dit project.

Onderzoek

Aanbevelingen welke risico's beheersen door middel van onderzoek:

- Dit onderzoek is met de hoogste nauwkeurigheid uitgevoerd op basis van de huidige wetenschap, in het bouwproces is er vaak sprake van wijzigingen en nieuwe inzichten tijdens de uitvoeringsfase. Aanbevolen wordt tijdens de start van de (aanleg van) bemaling de adviseur van dit plan op werkbezoek uit te nodigen en te laten controleren of hierbij de gestelde conclusie nog van toepassing is.

Monitoring bouwput

Aanbevelingen welke risico's beheersen door middel van monitoring op de projectlocatie:

- Aanbevolen wordt het toepassen van een geijkte debietmeter. Met de inwerkingtreding van de Waterwet is het voor alle grondwateronttrekkingen verplicht om de onttrokken hoeveelheid grondwater of geïnfiltrerd water met een nauwkeurigheid van maximaal 5% afwijking te meten;
- Aanbevolen wordt om dagelijks de grondwaterstand op de projectlocatie controleren, met behulp van een peilbuis op de projectlocatie. Grondwaterstand in de bouwput of ontgraving moet in verband met een goede preparatie van de funderingslaag en een goede begaanbaarheid van de bouwputbodem niet hoger reiken dan 0,3 m beneden het lokale ontgravingsniveau. Ten aanzien van eisen in de Waterwet mag de grondwaterstand ten hoogste 0,5 m onder ontgravingsniveau worden verlaagd;
- Aanbevolen wordt het debiet en grondwaterstand meting dagelijks en in later stadium wekelijks te registreren (verplicht) EN na het verzamelen van één week aan debiet en grondwaterstanden meetdata deze meterstanden te verzenden naar info@lootsgwt.com met als vermelding "metingen 10711518B.2". Het controleren van deze bouwputmetingen wordt als service uitgevoerd.

Monitoring omgeving

Aanbevelingen welke risico's beheersen door middel van monitoring in de omgeving:

- Aanbevolen wordt om twee peilbuizen te plaatsen buiten de bouwput in watervoerende laag 1. Grenswaarden vaststellen op NAP – 1,4 m. Dagelijks grondwaterstand controleren. Bij verlagingen beneden het kritieke niveau dient actie ondernomen om schade te voorkomen bij belendingen;
- Bij belendingen binnen 20 m afstand wordt een vooropname aanbevolen;
- Bij belendingen binnen 3 m afstand worden deformatiemetingen aanbevolen;
- Bij toepassing van bronbemaling dient rekening gehouden te worden met het behoud van de bomen en struikgewas. Bij (extreem) droge weersomstandigheden dient er binnen een straal van 50 meter van het centrum van de bemaling, lokaal (extra) te beregent te worden in combinatie met een retourbemaling ter aanvulling van de hoeveelheid bodemvocht.

5.3 Aanbevelingen: uitvoering

De aannemer/bemaler is vrij om te kiezen voor specifieke boor-/plaatsing methode, wijze van omgaan met lokale afwijkingen in de bodem, type materieel. De vrije keuze is omdat materieel om te bemalen zeer divers is en varieert per bemaler. Wel moet rekening gehouden worden dat het plan mogelijk niet kan voldoen bij bepaalde (combinaties) van uitvoeringstechnische werkwijzen en materieel.

De volgende aanbevelingen zijn om het bemalingsresultaat te halen, omgevingsbeïnvloeding te beheersen en te voldoen aan wetgeving:

- Het wordt aanbevolen het bemalingsplan en het uitvoeringsontwerp te overleggen met de bemalingsadviseur, daarbij zal de invloed op de omgeving worden gecontroleerd en/of (indien wenselijk) met monitoring de bemaling geoptimaliseerd tijdens uitvoering;
- Aanbevolen wordt een plan en materieel en mensen klaar te hebben om ten alle tijden de bemaling/bouwputstabiliteit te kunnen herstellen binnen de responstijd. Responstijd is de verwachte tijdsduur tussen uitval bemaling en grote problemen in de bouwput;
- Tenslotte wordt aanbevolen een bemalingsinstallatie toe te passen met voldoende capaciteit en welke (lokaal) instelbaar is. De bemalingsinstallatie dient voldoende instelbaar te zijn om een te grote onttrekking/verlaging te voorkomen. Aanbevolen wordt te overleggen wie dit zal controleren/instellen en welke controle frequentie toegepast zal worden.

5.4 Aanbevelingen: overige raakvlakken

De grondwaterbeheersing is niet alleen afhankelijk van het bemaling ontwerp en –uitvoering. Ten tweede kan de kwaliteit van in de grond gebouwde objecten worden beïnvloed door de grondwaterbeheersing.

De volgende aanbevelingen zijn toegevoegd :

- Hemelwater dat valt op omliggende terreinen dient zo goed mogelijk te worden gescheiden van het projectgebied. Dit kan met name voor problemen zorgen indien het project in een dal is gelegen (bij hevige regenval komt dan een stroom hemelwater + vuil via het oppervlak op de bouwplaats). Aanbevolen maatregelen zijn greppels of een dijk op de projectgrens.

5.5 Actieprogramma

In het actieprogramma wordt beschreven welke stappen genomen moeten worden voor uitvoering bemaling:

1. Noodzakelijke aanvullende onderzoeken uitvoeren H5.2;
2. Uitvoeren melding bemaling;
3. Selectie aannemer bemaling;
4. Aannemer bemaling een bemalingsplan laten opstellen;
5. Controleren werkwijze aannemer bemaling;
6. Bij definitief uitvoeringsontwerp punten H5.4 eenmaal controleren;
7. Monitoring H5.2 plaatsen;
8. Start bemaling, opschrijven beginstand debietmeter;
9. Een monstername van het grondwater genomen vanuit het lozingswater. Dit monster dient te worden geanalyseerd op de parameters welke Waterschap zal vragen (mogelijks moet dit worden herhaald per week).
10. Controle bemaling op locatie en grondwaterstandmetingen verzenden naar info@lootsgwt.com met als vermelding “metingen 10160418B.1”;

Neem contact op met Erik Loots voor meer informatie.

Opgesteld door:

ing. E.J. Loots (06-53392188)

Loots Grondwatertechniek

17 april 2019

Gebruikte literatuur en bronnen

1. **Nederlands Normalisatie-instituut.** *NEN 9997-1+C1-2012*. Normcommissie 351 006 "Geotechniek". Delft : NEN, 2012. ICS 91.080.01; 93.020.
2. **SBR.** *190.03 Bemaling van bouwputten*. Rotterdam : SBR, 2003.
3. —. *273.98 Leidraad voor het onderzoek naar de invloed van een grondwaterstandsaling op de bebouwing*. Rotterdam : SBR, 1998.
4. **Rijkswaterstaat - Ministerie van Infrastructuur en Milieu.** Bodemloket. [Online] 2013. <http://www.bodemloket.nl>.
5. **Google.** *Google Earth*. 2012. 7010101888.
6. **Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.** *IKAW - Archeologische Monumentenkaart*. [Autocad] 2011.
7. **Dinoloket, Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond.** *Ondergrondgegevens*.
8. **Dienst Regelingen.** *Basisregistratie Percelen*.
9. **GBO Provincies.** *Grondwaterbescherming en -onttrekking*.
10. **Publieke Deinstverlening op kaart.** *Natura 2000 gebieden*.
11. **Kadaster.** *Basisregistraties Adressen en Gebouwen*.
12. —. *Top10NL kaart nederland*. 2012.
13. **Duyts.** 218447 WABO. 23-10-2018.
14. **Back.** BM3130 bodemonderzoek. 23-10-2018.

Bijlage 1 – Algemene voorwaarden rapport

Op alle, door Loots Grondwatertechniek uitgebrachte adviezen en berekeningen, is de DNR 2011 <http://www.nlingenieurs.nl/downloads/dnr-2011/> van toepassing.

Het advies en de berekeningen zijn opgesteld conform de onderstaande wetgeving, normen, richtlijnen en protocollen:

Eurocode 7: Geotechniek
NEN 9997-1+C1:2012

Wetgeving Rijksoverheid
Waterwet

SBR190.03 Bemaling van
bouwputten

SBR273.98 Leidraad voor het
onderzoek naar de invloed van
een grondwaterstandsaling op
de bebouwing

De onderstaande beperkingen en voorwaarden in dit hoofdstuk zijn van toepassing op dit document:

Algehele stabiliteit, stabiliteit ophogingen en stabiliteit taluds, belastingen, stabiliteit, sterkte grondkerende constructies en verankeringen worden niet beschouwd;

© copyright Loots Grondwatertechniek - Niets uit dit drukwerk mag worden verveelvoudigd, gecommuniceerd, aangepast, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt, in enige vorm op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, microfilm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Loots Grondwatertechniek, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd. De rekenwaarden zijn uitsluitend voor berekening van bemaling(effecten) en worden geenszins met het oog op enig specifiek gebruik ter beschikking gesteld;

Bijlage 2 – Methode van bepalen van benodigde data

De aangeleverde data zijn gedeeltelijk consistent met data van voorgaande projecten/archiefdata. De interpretatie is gebaseerd op beperkte informatie van het project en aangenomen wordt dat de waarden welke opdrachtgever beschikbaar heeft gesteld op lange termijn representatief zijn.

[A] Vastgestelde parameters projectlocatie

De volgende parameters zijn afgeleid uit aangeleverde informatie en het archiefonderzoek:

- Projectafmeting, projectlocatie;
- Geotechnische bodemopbouw en geotechnische categorie;
- Aanwezigheid van grondwaterbeschermingsgebied, openbaar groen/natuur, landbouw, natura 2000 gebied.

[B] Geraamde parameters op basis van meerdere gegevensbronnen

De volgende parameters zijn bepaald aan de hand van meerdere gegevensbronnen, dit zijn vaak ervaringen in de nabijheid van de projectlocatie. Hierbij wordt gekozen voor een conservatieve benadering waarbij voor elke parameter de minst gunstige waarde wordt gehanteerd. Er valt vaak winst te halen door deze parameters nader te bepalen. De volgende parameters zijn geraamd:

- Geotechnische bodemonderzoeken;
- Geohydrologische parameters, geraamd op basis van Dinoloket, grondwaterkaart, boorbeschrijving;
- De maatgevende (gemiddeld hoogste/laagste) grondwaterstand watervoerende laag 1 en 3;
- Aanwezigheid van archeologische objecten, grondwaterverontreinigingen, infrastructuur.

[C] Geraamde parameters op basis van ervaring

De parameters in dit hoofdstuk zijn niet direct af te leiden uit beschikbare gegevensbronnen. Hierbij wordt gekozen voor een conservatieve benadering waarbij elke parameter wordt bepaald conform Eurocode (1) en ervaring. De volgende parameters zijn geraamd:

- Bemalingsperiode;
- Ontgravingsdiepten;
- Grondwateraanvulling is ingeschat op 250mm/jaar;
- De maatgevende (gemiddeld hoogste/laagste) grondwaterstand watervoerende laag 2;
- Oppervlaktewater, diepte en verbinding met watervoerende lagen;
- De volumieke gewichten betreffen een raming op basis van ervaring. Om meer inzicht te verkrijgen in de volumieke gewichten kunnen grondmonsters worden gestoken waarvan in het laboratorium de volumieke gewichten worden bepaald. Belastingen worden beschouwd als blijvend, dit betekent dat de maatgevende grondwaterstand bepaald moet zijn (worst-case) en/of maatregelen ten aanzien van monitoring moet worden toegepast voor en/of tijdens bemalen.

[D] Ontbrekende parameters

Na het opstellen is gebleken dat de volgende parameters niet of slecht zijn te bepalen:

- Aanwezigheid van kritieke belastingen;
- De actuele grondwaterstand t.o.v. NAP;
- Grondwaterkwaliteit.

Bijlage 3 – (input) Grondwaterberekeningen/-model

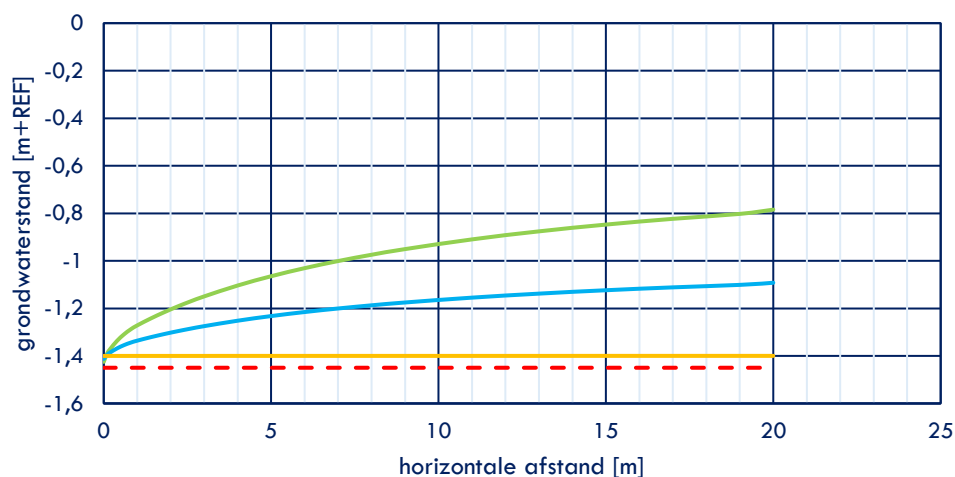
Deze bijlage bestaat uit de volgende onderdelen:

- Berekening(en) verticaal evenwicht per onderdeel (of de maatgevende);
- Berekening debiet per onderdeel (of de maatgevende);

TABEL: berekening debiet [m³/dag] OS=opstart debiet en ST=stationair debiet

	methode	neerslag, lek en kwel		bemaling prognose		extreem hoog		extreem laag	
		normaal	extreem	OS	ST (m³/uur)	OS	ST	OS	ST
WVL1	Hantush-Jacob omg	0,3	5,8	10	8 (0,327)	33,2	26,3	0,34	0,34
WVL2	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL3	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL4		0,0	0,0						
WVL5		0,0	0,0						
SOM		0	6	10		33	26	0	0

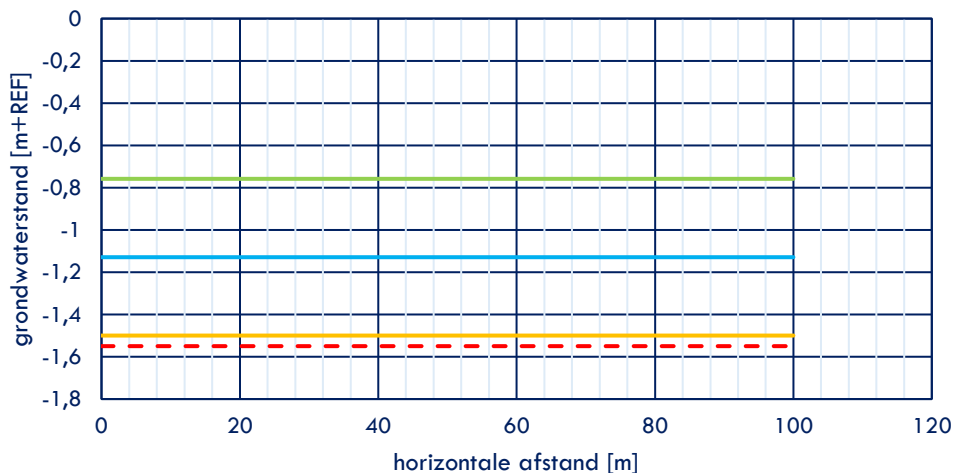
verhanglijn watervoerende laag 1

invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	0,0
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	0,0
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

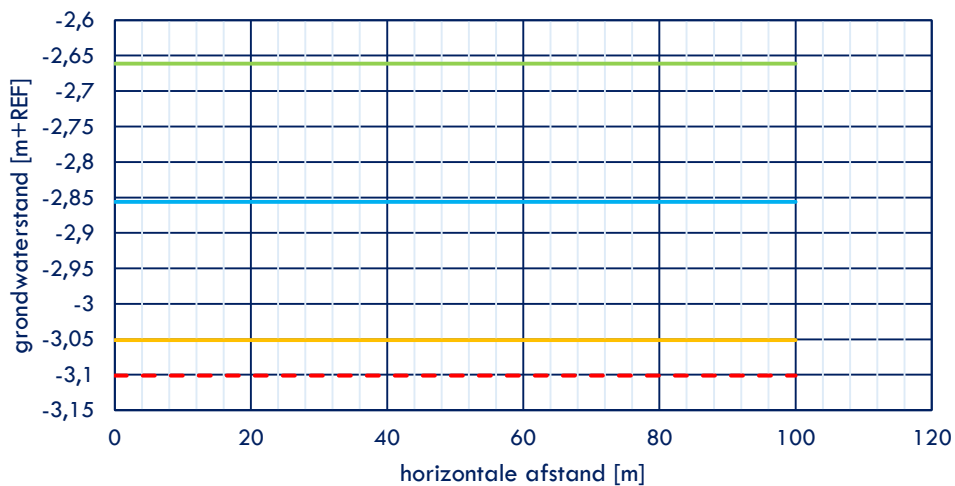
verhanglijn watervoerende laag 2

invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

verhanglijn watervoerende laag 3

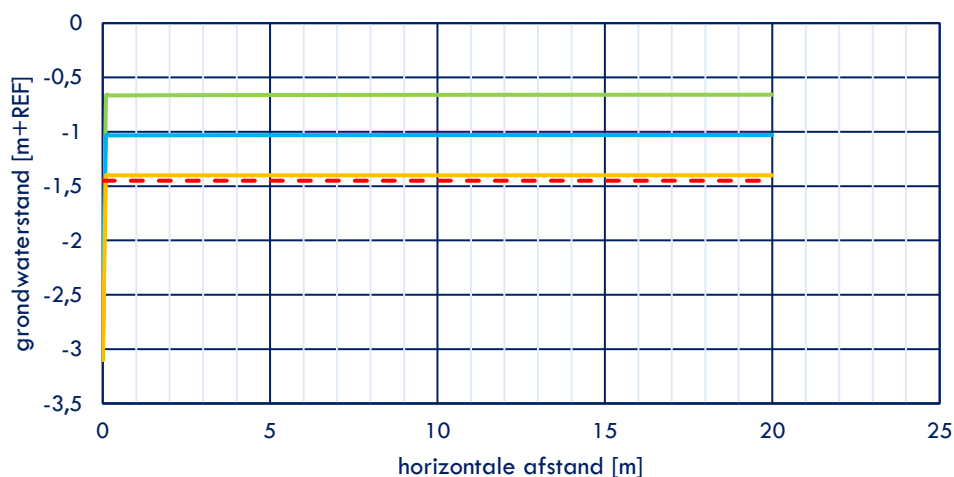
invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

TABEL: berekening debiet [m³/dag] OS=opstart debiet en ST=stationair debiet

	methode	neerslag, lek en kwel		bemaling prognose		extreem hoog		extreem laag	
		normaal	extreem	OS	ST (m³/uur)	OS	ST	OS	ST
WVL1	Hantush-Jacob omg	0,6	6,6	4	0,48 (0,02)	11,0	0,4	1,61	0,37
WVL2	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL3	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL4		0,0	0,0						
WVL5		0,0	0,0						
SOM		1	7	4		11	0	2	0

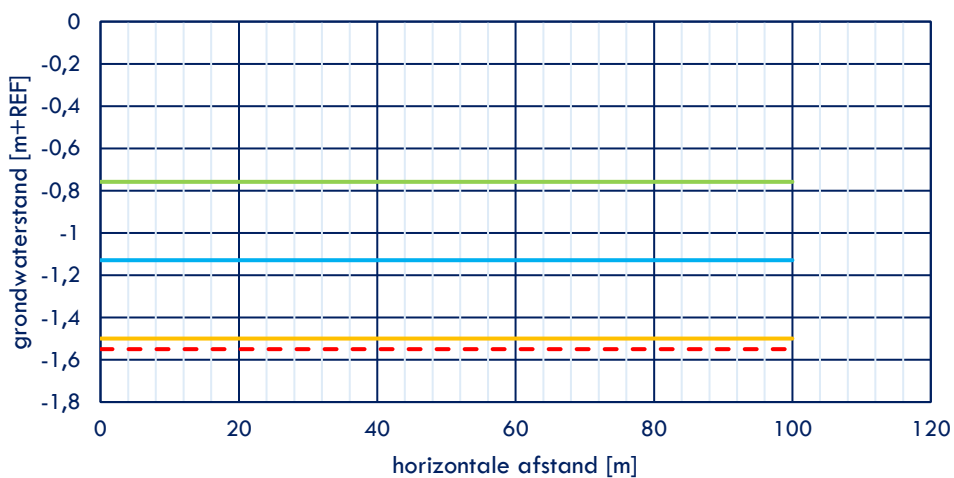
verhanglijn watervoerende laag 1

invloedsgebied [m]

nat	calc1	0,0
nat	calc2	0,0
nat	calc3	0,0
AVG	calc1	0,0
AVG	calc2	0,0
AVG	calc3	0,0
droog	calc1	0,0
droog	calc2	0,0
droog	calc3	0,0

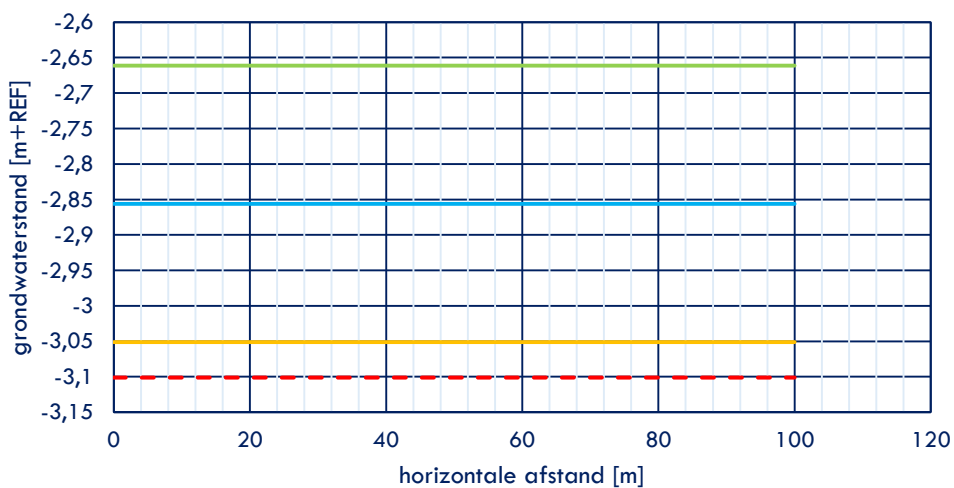
verhanglijn watervoerende laag 2

invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

verhanglijn watervoerende laag 3

invloedsgebied [m]

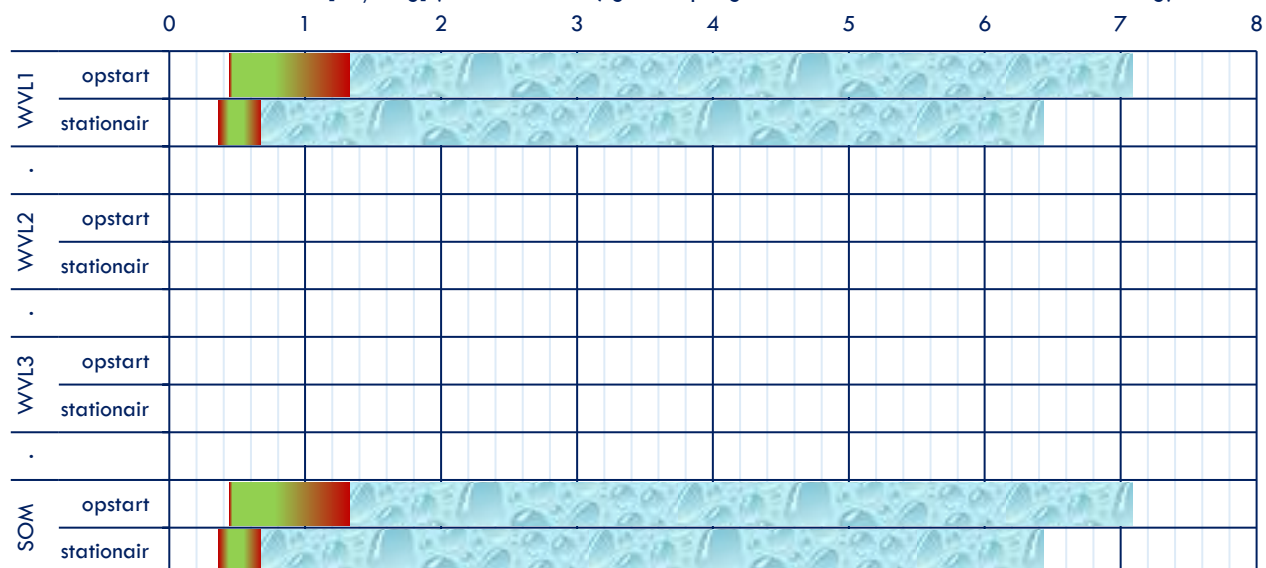
nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

onderdeel: aanbrengen werkvloer

REF=NAP

[illegible]

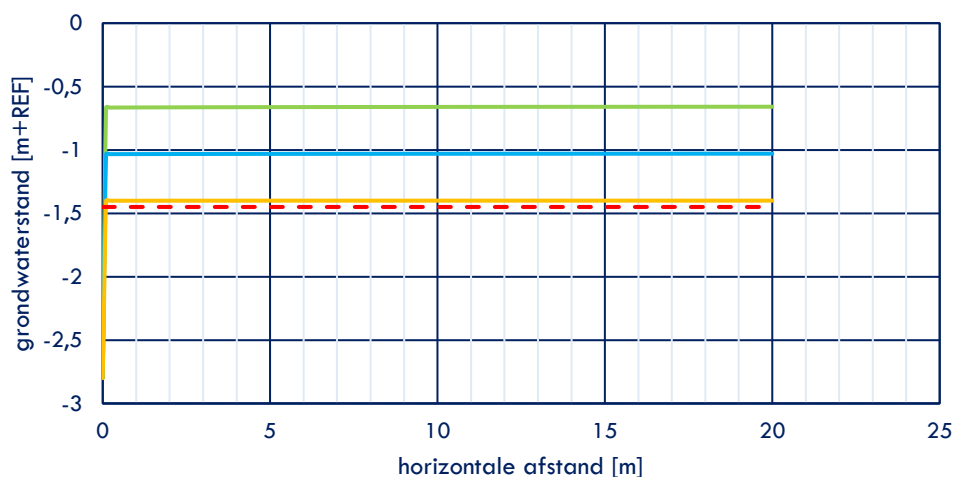
debiet [m³/dag] (rood=extreem, groen=prognose en blauw=effect extreme neerslag)

TABEL: berekening debiet [m³/dag] OS=opstart debiet en ST=stationair debiet

	methode	neerslag, lek en kwel		bemaling prognose		extreem hoog		extreem laag	
		normaal	extreem	OS	ST (m³/uur)	OS	ST	OS	ST
WVL1	Hantush-Jacob omg	0,6	6,5	0,47	0,47 (0,02)	1,1	0,4	0,44	0,36
WVL2	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL3	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL4		0,0	0,0						
WVL5		0,0	0,0						
SOM		1	7	0		1	0	0	0

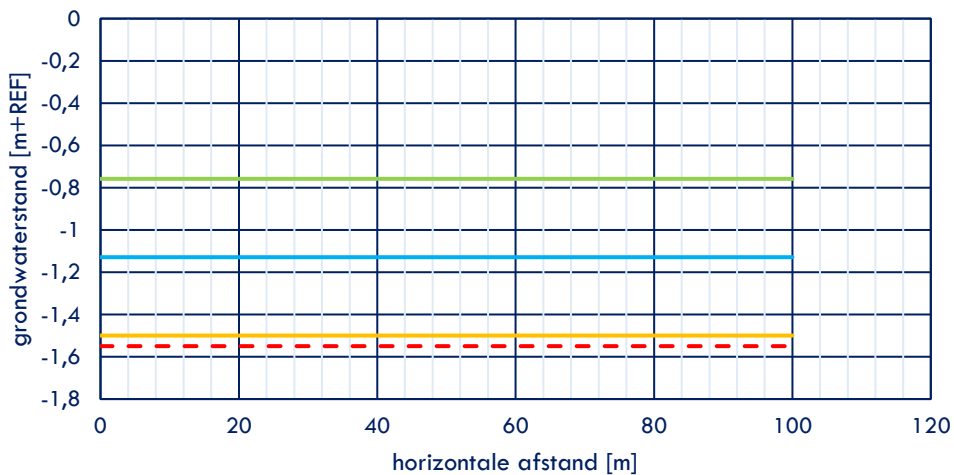
verhanglijn watervoerende laag 1

invloedsgebied [m]

nat	calc1	0,0
nat	calc2	0,0
nat	calc3	0,0
AVG	calc1	0,0
AVG	calc2	0,0
AVG	calc3	0,0
droog	calc1	0,0
droog	calc2	0,0
droog	calc3	0,0

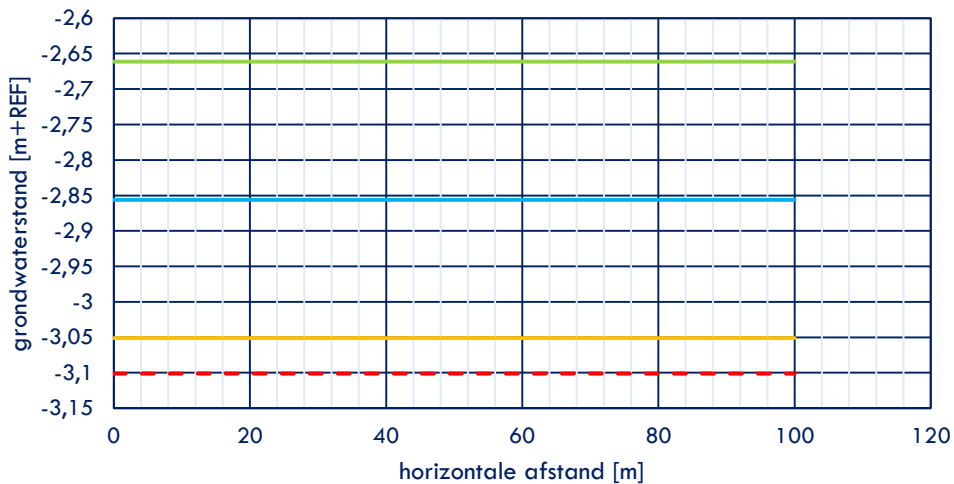
verhanglijn watervoerende laag 2

invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

verhanglijn watervoerende laag 3

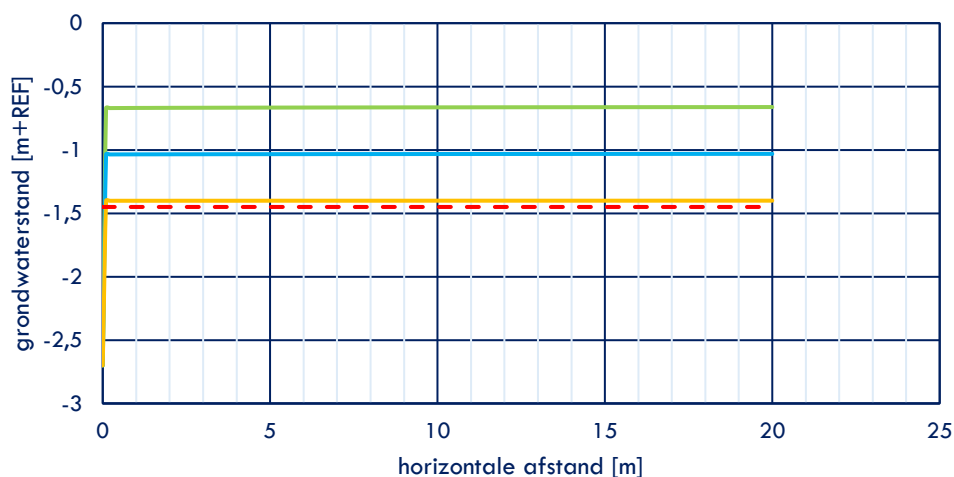
invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

TABEL: berekening debiet [m³/dag] OS=opstart debiet en ST=stationair debiet

	methode	neerslag, lek en kwel		bemaling prognose		extreem hoog		extreem laag	
		normaal	extreem	OS	ST (m³/uur)	OS	ST	OS	ST
WVL1	Hantush-Jacob omg	0,6	6,5	0,47	0,47 (0,02)	0,4	0,4	0,39	0,36
WVL2	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL3	Hantush-Jacob	0,0	0,0	0	0 (0)	0	0	0	0
WVL4		0,0	0,0						
WVL5		0,0	0,0						
SOM		1	7	0		0	0	0	0

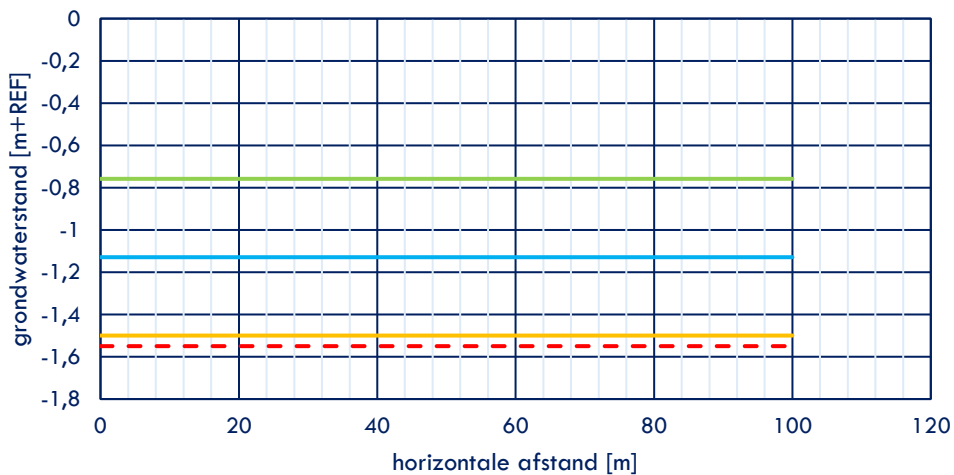
verhanglijn watervoerende laag 1

invloedsgebied [m]

nat	calc1	0,0
nat	calc2	0,0
nat	calc3	0,0
AVG	calc1	0,0
AVG	calc2	0,0
AVG	calc3	0,0
droog	calc1	0,0
droog	calc2	0,0
droog	calc3	0,0

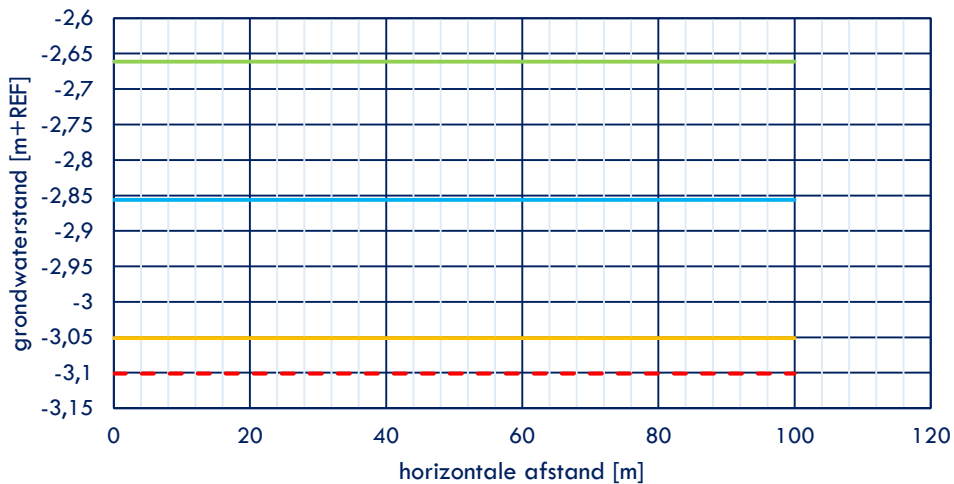
verhanglijn watervoerende laag 2

invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

verhanglijn watervoerende laag 3

invloedsgebied [m]

nat	calc1	
nat	calc2	
nat	calc3	
AVG	calc1	
AVG	calc2	
AVG	calc3	
droog	calc1	
droog	calc2	
droog	calc3	

$$f \text{ (Boussinesq)} = (f_{\text{rechts}} + f_{\text{links}})/2 - (f_{\text{limiet-rechts}} + f_{\text{limiet-links}})/2$$

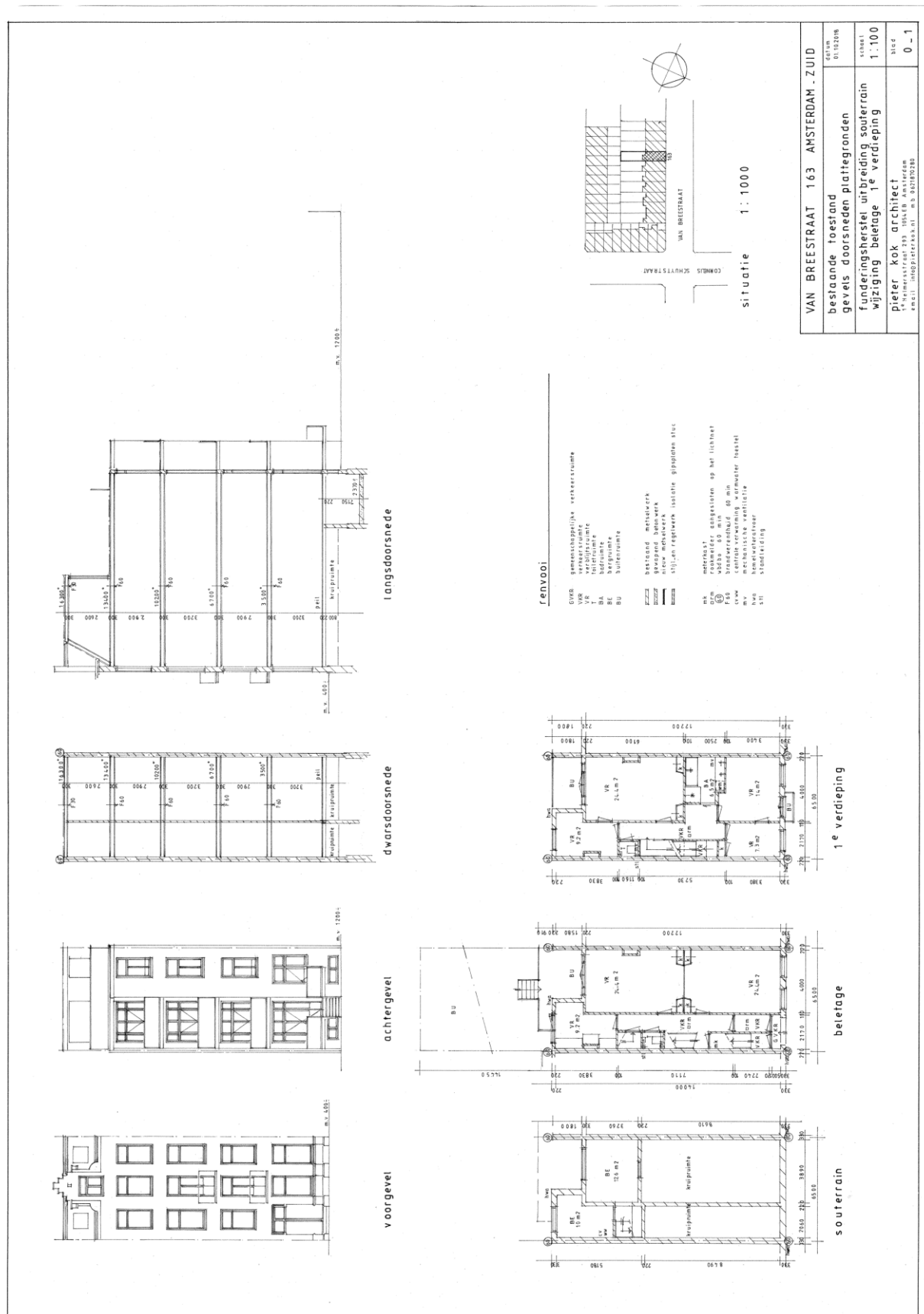
$$f(\text{Boussinesq}) = (f_{\text{rechts}} + f_{\text{links}})/2 - (f_{\text{limiet-rechts}} + f_{\text{limiet-links}})/2$$

$$f \text{ (Boussinesq)} = (f_{\text{rechts}} + f_{\text{links}})/2 - (f_{\text{limiet-rechts}} + f_{\text{limiet-links}})/2$$

[illegible]

Bijlage 4 – Tekeningen project

4.1 - Bestaande situatie

Bijlage 5 – Grondonderzoeken

Legenda

- boring
- peilbuis

Titel Van Breestraat 163 Amsterdam: boorlocaties

Opdrachtgever mevr. R. le Belle en dhr. C. van As

Projectnr BM3130

Datum 18-10-2018

Tek.nr 3130-2

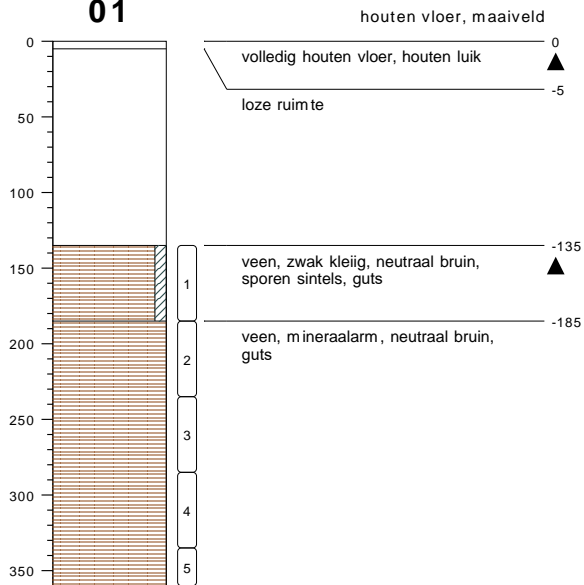
Schaal 1:200

Bijlage 2

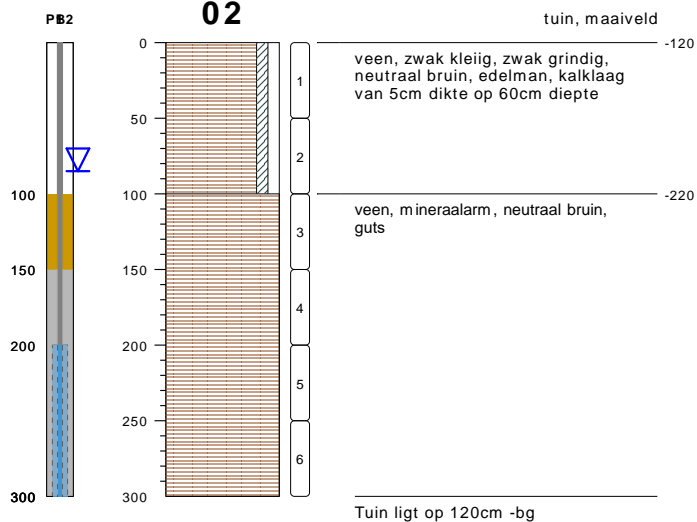
Formaat A4

BACK MILIEU-ADVIES
EN ONDERZOEK BV

01

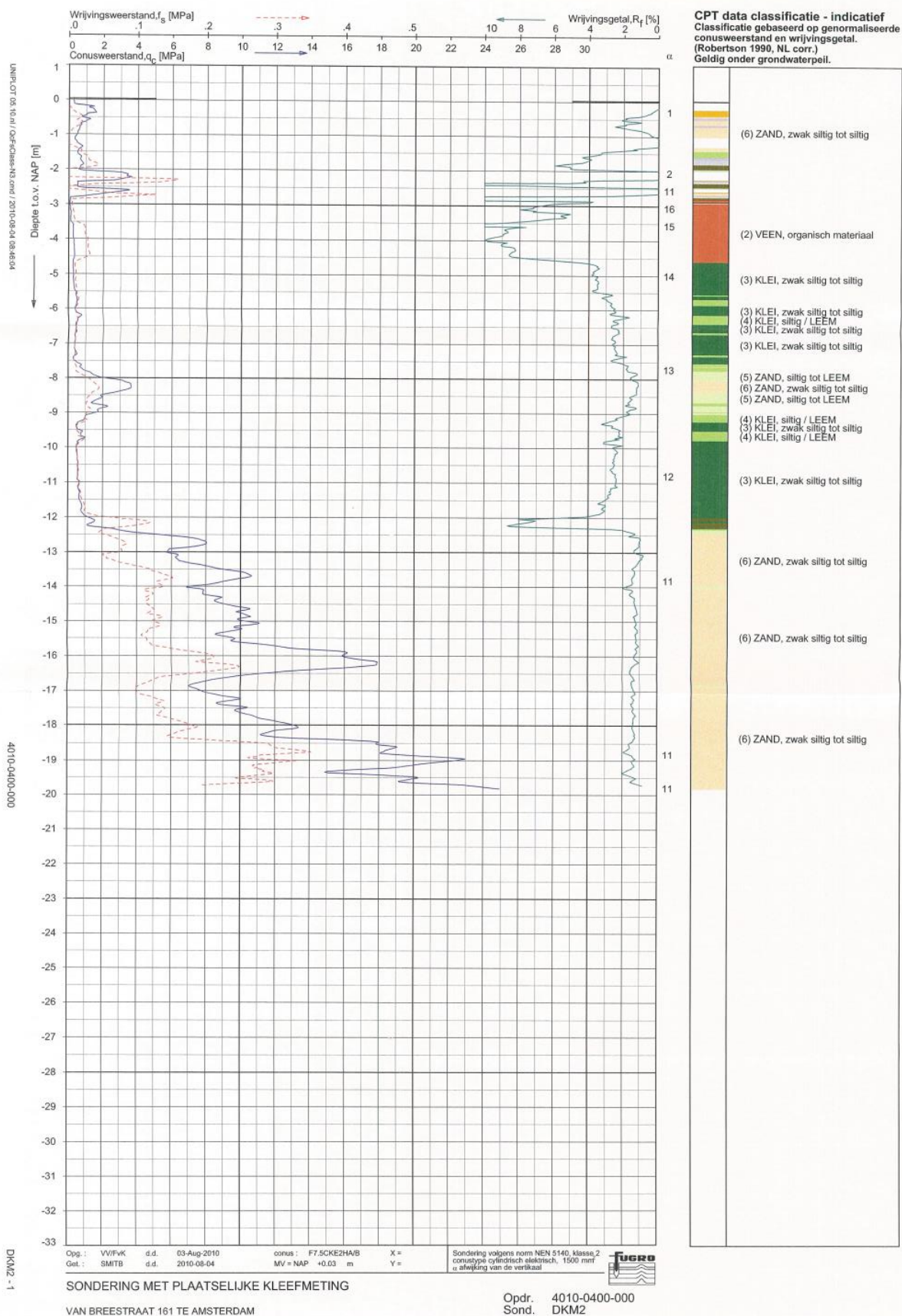
type **grondboring**
 datum **26-09-2018**
 boormeester **E. Back**
 x **119782.20**
 y **485368.01**

02

type **grondboring**
 datum **26-09-2018**
 boormeester **E. Back**
 x **119786.88**
 y **485357.83**

bodemprofielen schaal 1:50

onderzoek **Van Breestraat 163 Amsterdam**
 projectcode **BM3130**
 datum **08-10-2018**
 getekend conform **NEN 5104**
 pagina **1 van 2**

Bijlage 6 – Grondwater eigenschappen

Deze bijlage bestaat uit de volgende onderdelen:

- Overzicht van de gebruikte peilbuismetingen en locaties, berekende maatgevende grondwaterstanden over lange termijn in een tabel;
- Overzicht van de gebruikte peilbuismetingen en locaties, berekende maatgevende grondwaterstanden per seizoen (maand);
- Meetgrafieken grondwaterstanden.

groene cirkel=hoge grondwaterstand, gele driehoek=gemiddelde grondwaterstand en rode ruit=lage grondwaterstand

REF=NAP

naam	E05369 Freati	E05367 Freati	E05173 Freati	E05172 Freati	E05479 Freati	E05370 Freati	E05763 II	E05755 II	E05685 II
X-coördinaat	119839	119713	119815	119905	119695	119673	119740	119451	120118
Y-coördinaat	485394	485436	485268	485308	485282	485339	485150	485785	485871
maaienveld [m+REF]	0,6	0,57	0,5	0,65	0,65	0,52	0,64	-1,43	-1,63
bovenkant filter [m+REF]	-2,05	-1,98	-2,07	-2,21	-2,16	-2,13	-12,44	-13,19	-13,16
onderkant filter [m+REF]	-3,05	-2,98	-3,07	-3,21	-3,16	-3,13	-13,44	-14,19	-14,16
laatste meetjaar	2018	2018	2018	2018	2011	2018	2018	2008	2011
laatste meting	-0,89	-1,36	-0,62	-0,6	-0,37	-0,76	-2,9	-2,71	-3,27
totale meetperiode	28	28	38	38	18	28	14	3	11
aantal metingen	186	163	227	323	113	168	119	27	95
hoogste [hele reeks]	-0,59	-1,29	-0,31	-0,20	-0,33	-0,38	-2,63	-2,27	-2,26
ghg [laatste 8 jaren]	-0,80	-1,40	-0,60	-0,67	-0,58	-0,72	-2,66	-2,56	-2,32
hoog σ [hele reeks]	-0,66	-1,33	-0,30	-0,32	-0,40	-0,48	-2,66	-2,65	-2,32
gemiddelde [hele reeks]	-1,03	-1,54	-0,85	-1,07	-0,90	-0,94	-2,86	-2,85	-2,75
gemiddelde [laatste 8 jaren]	-1,08	-1,52	-1,01	-1,04	-0,97	-1,03	-2,82	-2,85	-2,68
laag σ [hele reeks]	-1,40	-1,74	-1,41	-1,83	-1,39	-1,40	-3,05	-3,05	-3,18
glg [laatste 8 jaren]	-1,43	-1,66	-1,67	-1,61	-1,33	-1,37	-2,98	-3,04	-2,98
laagste [hele reeks]	-1,48	-1,85	-1,87	-1,78	-1,35	-1,46	-3,13	-3,05	-3,29
σ [hele reeks]	0,19	0,10	0,28	0,38	0,25	0,23	0,10	0,10	0,21
januari	●-0,91	●-1,47	●-0,72	▲-1,06	●-0,71	●-0,79	◆-2,88	◆-2,97	▲-2,69
februari	▲-1,01	▲-1,53	▲-0,83	▲-1,08	◆-0,94	●-0,86	▲-2,85	▲-2,89	▲-2,70
maart	●-0,97	●-1,50	▲-0,85	●-0,84	▲-0,86	▲-0,88	▲-2,83		●-2,65
april	▲-0,99	▲-1,55	▲-0,81	●-0,78	●-0,81	▲-0,92	◆-2,90	●-2,70	▲-2,73
mei	▲-1,06	▲-1,53	◆-0,97	●-0,95	◆-1,00	◆-1,01	▲-2,86	▲-2,85	●-2,68
juni	◆-1,14	◆-1,62	◆-0,95	●-0,89	◆-0,96	◆-1,05	◆-2,87	▲-2,90	▲-2,71
juli	◆-1,15	◆-1,58	◆-0,93	●-0,86	◆-0,95	◆-1,05	▲-2,84	▲-2,90	▲-2,73
augustus	◆-1,09	◆-1,60	◆-0,90	●-0,93	▲-0,91	◆-1,05	◆-2,87	●-2,75	●-2,58
september	◆-1,07	◆-1,58	◆-0,90	◆-1,19	◆-0,97	◆-0,99	◆-2,88	▲-2,88	◆-2,90
oktober	◆-1,08	▲-1,57	▲-0,86	◆-1,29	◆-1,02	◆-0,98	◆-2,88	●-2,79	▲-2,73
november	▲-1,02	▲-1,52	●-0,76	◆-1,21	▲-0,86	▲-0,88	●-2,78	◆-3,05	◆-2,89
december	●-0,93	●-1,47	●-0,79	◆-1,21	▲-0,82	●-0,85	◆-2,90	▲-2,85	◆-2,83
2013	-0,92	-1,49	-0,76	-0,81		-0,84	-2,81		
2018	-1,13	-1,50	-0,93	-1,42		-1,01	-2,71		

